

Бородіна І. В.

*кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри судоустрою та
прокурорської діяльності,*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
<https://orcid.org/0000-0003-2655-635X>*

СУДДЯ ЯК ОСНОВНИЙ СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

JEL Classification: 19

SECTION «LAW»: Право

Анотація. Стаття присвячена аналізу формування високого позитивного іміджу судді в Україні. Встановлено, що проблеми суддівського іміджу – це явище не нове за своєю суттю для нашої країни. Високий позитивний імідж судді має стати запорукою ефективного захисту та поновлення прав і свобод людини, невід'ємним елементом громадянського суспільства, показником рівня нашої державності на міжнародній арені.

Автором вказується, що імідж судді як одного з основних суб'єктів формування високого іміджу судової влади в цілому базується на наявній правовій (судовій) політиці, на визнаних пріоритетах та спрямований на формування позитивної громадської думки про роботу судів, подальший розвиток їхньої відкритості та доступності для громадян та засобів масової інформації тощо. Разом із цим, коло суб'єктів, «відповідальних» за становлення іміджу судової влади не обмежується виключно суддями, які, звичайно, є основними у цій сфері.

Констатовано, що підвищення та підтримка належного іміджу (образу) судді – це планомірна цілеспрямована діяльність певного кола суб'єктів, які за допомогою широкого кола засобів та практик мають сприяти становленню позитивного враження про судову владу в цілому.

Автором дослідження розглядається питання формування професійного іміджу судді у трьох аспектах: а) що являє собою імідж самого судді; б) які елементи його формують; в) які передумови для формування професійного іміджу суддів існують. При цьому вони тісно переплітаються та взаємодоповнюють один одного. Доведено, що діяльність щодо підвищення іміджу потрібно постійно підтримувати, адже він може змінюватися у часі і просторі, під впливом різноманітних чинників, бо є явищем мінливим та динамічним.

Ключові слова: суддя, судова влада, імідж судді, підвищення іміджу судової влади, суд та засоби масової інформації, судова політика.

Annotation. Scholars have traditionally considered issues and problems of the judiciary, and new impulses in the development of judicial reform simultaneously determine many initiatives of lawyers to critically comprehend, scientifically evaluate and formulate proposals for improving the relevant legal field. The article is devoted to analysing the formation of a high positive image of a judge in Ukraine. It is established that the problems of judges' image are not a new phenomenon for our country. On the contrary, a high positive image of a judge should guarantee effective protection and restoration of human rights and freedoms, an integral element of civil society, an indicator of the level of our statehood in the international arena.

The author points out that the image of a judge as one of the main subjects of forming a high image of the judiciary is generally based on existing legal (judicial) policy, recognised priorities and aimed at forming a positive public opinion about the work of courts, further development of their openness and accessibility to citizens and mass media, etc. At the same time, the range of subjects "responsible" for forming the image of the judiciary is not limited to judges, who are the main ones in this area of course.

It is stated that raising and maintaining the proper image (image) of a judge is a planned, purposeful activity of a certain range of subjects, which with the help of a wide range of tools and practices, should contribute to the formation of a positive impression of the judiciary as a whole.

The author of the study considers the formation of the professional image of a judge in three aspects: a) what is the image of the judge; b) what elements form it; c) what are the prerequisites for the formation of the professional image of judges. At the same time, they are closely intertwined and complement each other. It is proved that the activity of improving the image must be constantly supported because it can change in time and space, under the influence of various factors, because it is a changing and dynamic phenomenon.

Keywords: judge, judiciary, image of a judge, raising the image of the judiciary, court and mass media, judicial policy.

Вступ

Питання та проблеми судової влади традиційно розглядаються науковцями, а нові імпульси розвитку судової реформи одночасно зумовлюють багато ініціатив правників щодо її критичного осмислення, наукової оцінки та формулювання пропозицій щодо удосконалення відповідного правового поля. Судова реформа, що й нині триває в Україні, спрямована на створення найбільш досконалої та ефективної моделі судоустрою, яка б відповідала світовим стандартам організації та функціонування судів і потребам українського суспільства. До того ж, громадянському суспільству, у якому людина, її права і свободи є найвищою соціальною цінністю, беззаперечно необхідно мати таку судову владу, яка буде спроможною мати високий позитивний імідж у суспільстві та на міжнародній арені.

Наразі наша правова реальність є свідченням низького авторитету та іміджу судової влади в країні, що проявляється підвищеним рівнем недовіри суспільства до органів судової влади, відсутністю довіри іноземних та міжнародних судових установ до національних судових інституцій та відсутністю довіри громадян. Вважається, що за таких умов низький імідж судової влади може зумовлювати загрозу виникнення в суспільстві та державі низки кризових явищ, таких як руйнування демократичних засад здійснення правосуддя, ігнорування ефективності судового захисту основоположних прав та свобод людини і громадянина, відмова у залученні іноземних інвестицій тощо.

З огляду на це актуальність теми дослідження не ставиться під сумнів.

Питання щодо аналізу та дослідження проблем формування високого позитивного іміджу судової влади в Україні за своєю суттю не є новими, адже формування іміджу судової влади відбувалось впродовж еволюції судового права. Проте термінологічно застосування поняття «імідж» надає нові підходи та нові аспекти для вивчення, і час ставить нові вимоги до позитивного іміджу суду. Тому на сьогодні ми можемо сказати, що дана тематика розроблена неповно, відсутні глибокі доктринальні дослідження всіх аспектів іміджу судової влади. Серед науковців, які цікавилися цим питанням, необхідно назвати М. Бурбика [1], О. Величко [2], К. Гарник [3], Ю. Гуртова [4], Д. Притика [5], О. Щербанюк [6] та інших.

Мета статті – є розглянути суддю як основного суб'єкта формування позитивного іміджу судової влади в Україні.

Результати

Всі ми розуміємо, що одна із основ демократичної та правової держави – це здобуття судами і суддями авторитету та іміджу. Більше того, як наголосив Глава представництва Європейського Союзу Матті Маасікас, судова реформа є не лише внутрішнім питанням для України, її успішна реалізація прямо визначатиме зовнішньополітичний імідж країни, залучення міжнародної допомоги та інвестицій [7].

Різні словники надають подібні визначення терміну «імідж». Так, відповідно до Вільного тлумачного словника «імідж» – це: 1) громадська думка, уявлення про когось, щось; репутація, образ; 2) образ особи (зокрема її вигляд і манера поведінки) спрямований на формування громадської думки чи уявлення про неї [8]. У Словнику іншомовних соціокультурних термінів «імідж» подано як образ, вид; цілеспрямовано сформований образ якої-небудь особи, явища, предмета, які покликані збільшити емоційно-психологічний вплив на кого-небудь з метою популяризації, реклами, пропаганди тощо [9].

Вбачається, що імідж судді як одного з основних суб'єктів формування високого іміджу судової влади в цілому базується на наявній правовій (судовій) політиці, на визнаних пріоритетах та спрямований на формування позитивної громадської думки про роботу судів, подальший розвиток їхньої відкритості та доступності для громадян та засобів масової інформації. Як зазначає Ю. Гуртова, «позитивне уявлення, або позитивний імідж, судової влади є показником ділових і моральних якостей людей, які її представляють. Імідж суду є своєрідним образом, який цілеспрямовано створюється через сприйняття його різними соціальними групами. При цьому необхідно враховувати особливості сприйняття різних соціальних груп, регіональну специфіку, національні традиції, сформований набір цінностей і норм поведінки. Чим привабливіший, переконливіший імідж судової організації, тим вищі її репутація і професійний авторитет, а також довіра з боку громадськості до неї» [4]. Схожої думки дотримується і О. Щербанюк, вказуючи, що «імідж судової влади є її зовнішнім виразом, показником ділових і моральних якостей людей, її представляють» [6]. Із дослідницями варто погодитися.

Часто можна зустріти у фаховій літературі тезу про те, що імідж будь-якої установи – це не справа випадку чи зручної нагоди, а, швидше, звичка та стиль життя усієї команди. Не винятком є і органи судової влади, оскільки ми переконані, що підвищення та підтримка належного образу суду – це планомірна цілеспрямована діяльність певного кола суб'єктів, які за допомогою широкого кола засобів та практик мають сприяти становленню позитивного враження про судову владу в цілому. Таким чином кожен працівник суду як державної установи та як органу державної влади є важливою складовою для формування суспільного враження щодо суду. Разом із цим, ми повинні розуміти, що коло суб'єктів, «відповідальних» за становлення іміджу судової влади не обмежується виключно суддями, які, звичайно, є основними у цій сфері.

Виходить, що формування іміджу ми розглядаємо як планомірну цілеспрямовану діяльність, що має на меті становлення громадської думки щодо судової влади, здійснювану за допомогою різних заходів популяризації. При цьому, зрозуміло, йдеться про штучний образ, що формується в суспільній чи індивідуальній свідомості засобами масової комунікації, самими суддями, органами суддівського співтовариства, правозахисними організаціями, окремими громадянами тощо. Тож імідж суду і судді створюється піаром, пропагандою, рекламою, коментарями, стилем ведення сторінок у соціальних мережах та ін., і, значить, може поєднувати як реальні властивості цього державно-правового феномену, і неіснуючі, вигадані. З цього ми можемо зробити висновок, що імідж – це багатогранне поняття. До того ж зміна іміджу судді та судової влади в цілому може відбуватись як у сторону зміцнення (зростання, збільшення, росту), так і в сторону зниження (зменшення, послаблення). Зрозуміло, що бажаним є саме зростання позитивного іміджу суб'єктів.

Також у фаховій літературі озвучена думка про важливість неперервного запровадження дій, спрямованих на зростання авторитету судової влади. Так, Ю. Гуртова зазначає, що «якщо цілеспрямована робота зі зміцнення іміджу судової влади не проводиться, то авторитет слабшає...

Симпатія громадськості залежить від активності представників судової влади щодо пропаганди своїх цілей і завдань» [4]. Ми цілком погоджуємося із цим логічним висновком, адже у часи перманентного реформування судової влади, нестабільної економічної та політичної ситуації у країні, тільки на засадах активності, постійності, доброчесності можна досягти підтримання позитивного іміджу, не говорячи вже про його зміцнення. Саме за поведінкою судді (що має місце щодня) суспільство формує своє уявлення про судову систему загалом.

Питання формування професійного іміджу судді можна розглянути у трьох аспектах: а) що являє собою імідж самого судді; б) які елементи його формують; в) які передумови для формування професійного іміджу суддів існують. При цьому вони тісно переплітаються та взаємодоповнюють один одного, часто є наслідками дотримання чи неврахування один одного.

Щодо того, що ж являє собою імідж самого судді, то він має складатися із таких елементів як: 1) зовнішній вигляд судді (манера спілкування, міміка, стиль одягу); 2) володіння мистецтвом усного та писемного мовлення, тобто грамотне вираження своїх думок; 3) знання законодавства; 4) моральна бездоганність; 5) дотримання правил ділового етикету та норм етики судді.

Щодо того, які елементи формують імідж судді, то можна сказати, що на дійсний (реальний) образ судді впливає багато факторів. Ними можуть бути, передусім, законодавство, що становить собою правову основу правового статусу суддів та яким керується у своїй судовій діяльності; ставлення до учасників судового процесу; особисте ставлення до питання власного іміджу; бажання та можливість приймати справедливі судові рішення тощо. Значення останнього не можливо переоцінити, адже за змістом судового рішення можна оцінити кваліфікацію того чи іншого судді. Також елементами, що впливають на імідж судді, може стати його впізнаваність в окремих сферах юрисдикції суду. Так, суддя повинен постійно підвищувати свою кваліфікацію, займатися самоосвітою, що включає поглиблене вивчення нормативної бази, наукової літератури та судової практики. Бажано, аби суддя приймав участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах, можливо навіть мав наукові публікації на юридичну тематику.

Не останнього значення набуває і вміння користування суддею наявними новітніми телекомунікаційними можливостями. Так, мова йде про запроваджені передові технології, так як система електронного правосуддя, система автоматичного розподілу справ, відеозапису судового процесу, відео-конференцв'язку та ін.

Моральна бездоганність та дотримання норм етики суддів безумовно є дуже важливою, оскільки «однією із основних гарантій забезпечення здійснення законного, справедливого, неупередженого та ефективного судочинства в Україні є належне виконання суддями своїх обов'язків, дотримання трудової дисципліни. Дисциплінарна відповідальність суддівського корпусу в Україні покликана забезпечити відповідність поведінки носіїв правосуддя вимогам чинного законодавства. Але, при цьому, важливим є те, що б інститут дисциплінарної відповідальності в судовій системі нашої держави був достатньо чітко та ефективно врегульований на законодавчому рівні. Оскільки компетенція уповноважених суб'єктів щодо застосування до суддів заходів дисциплінарного впливу може перетворитися на інструменти тиску на представників суддівського корпусу в Україні» [1].

Щодо передумов для формування професійного іміджу суддів, то вони є ґрунтом для розвитку цього феномену, збігом обставин чи правовою атмосферою, що склалася. На відміну від причин, прийнято вважати, що передумови – це щось неочевидне, але можливе і важливе. Розглянувши їх у конкретний проміжок часу у певному правовому просторі, можна спробувати визначити, що спровокувало даний (певний, визначений) стан речей. Передумови бувають філософські, історичні, культурні, соціальні, реальні, політичні, економічні та інші. Так, передумовами формування іміджу судді можуть бути судова політика, рівень правової культури, економічний добробут населення держави, якість взаємовідносин судових органів з засобами масової інформації, рівень належного організаційно-технічного та матеріального забезпечення

судових органів та суддів, якість роботи персоналу суду, навіть включення України до транснаціонального співробітництва, тощо.

З приводу судової політики необхідно наголосити на такому. Судова політика в цілому є своєрідним наслідком дотримання принципів взаємної поваги та співробітництва гілок державної влади та державних органів. Про місце судової влади та її відносини з іншими гілками влади в сучасних демократіях згадується у Висновку № 18 Консультативної ради європейських суддів [10]. В ньому говориться, що надання політиками незбалансованих критичних коментарів є безвідповідальним і викликає серйозну проблему, оскільки тим самим можуть бути мимоволі чи навмисно підірвані суспільна довіра і впевненість у системі правосуддя. У таких випадках судова влада повинна зазначити, що ця поведінка є нападом на конституцію демократичної держави, а також посяганням на правове становище інших гілок державної влади.

З приводу рівня правової культури, то її підвищення повинно бути одним із пріоритетів іміджу судді. Адже, як зазначається у юридичній літературі, правова культура – це система правових цінностей, що розвивається (правосвідомість, правова наука, законодавство, правопорядок, правова діяльність), створених і створюваних у ході розвитку суспільства, що ввібрали в себе передові досягнення юридичної культури людства. Це якісний стан і особистості, і суспільства та правової системи. До правової культури відносяться процеси та явища, які відображають сутність української правової держави та громадянського суспільства, її основні засади та принципи.

У період інформаційної трансформації та глобальної інформатизації зміцнення іміджу судової влади та суддів все більше починає залежати від засобів масової інформації, так би мовити «їх прихильності». Висвітлення роботи суддів повинно бути орієнтовано на інтереси суспільства, громадськості, забезпечення адекватного інформування та просвітництва населення. Очевидно і всім зрозуміло, що критичні публікації та зауваження щодо судді у засобах масової інформації (в друкованих, на телебаченні, в мережі інтернет), в скаргах громадян як до ЗМІ, так і до дисциплінарних органів чи органів досудового розслідування, матимуть передбачувані негативні наслідки для іміджу судді. Так, наприклад, в Україні діє Фондація DEJURE, яка реалізовує спецпроект «ЧЕСТЬ і НЕ.ЧЕСТЬ тижня»¹.

З метою забезпечення належного зв'язку із ЗМІ, виключення тенденційного негативного підходу до висвітлення судових процесів у періодичній пресі, у всіх судах мають бути створені прес-служби чи запроваджені посади прес-секретарів, які б якісно надавали інформацію про результати розгляду найактуальніших кримінальних, цивільних та інших справ. Вважаємо, що важливе значення у цьому напрямі має бути відведено і суддям-спікерам.

Оскільки імідж суду та імідж судді є взаємозалежними державно-правовими феноменами, то не дивно, що на формування гідного іміджу судді впливають навіть такі складові іміджу суду як його належне організаційно-технічне та матеріальне забезпечення, своєчасне надання будівель з урахуванням необхідних вимог, інформатизація та комп'ютеризація судових установ, створення інформаційних кіосків і терміналів, тощо. Суддя має проводити засідання суду в офіційній обстановці у спеціально обладнаних залах, оснащених символами державної влади; має забезпечуватися можливість вільного доступу до залів судового засідання усіх зацікавлених осіб, у тому числі представників засобів масової інформації; мають бути своєчасно роздруковані та видані копії усіх судових рішень, тощо.

Дослідники зазначають, що «імідж судді» можна розглядати як його внутрішній і зовнішній образ, який сформований у свідомості громадськості під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. І на цій підставі виділяють в його структурі такі елементи як: візуальний образ,

¹ Фондація DEJURE – український аналітично-адвокаційний центр, створений у 2016 році з метою розвитку верховенства права та впровадження в Україні реформ у сфері правосуддя. Офіційний сайт центру - dejure.foundation.

професійний образ та авторитетний образ. Зазначають, що позитивний професійний імідж судді включає в себе сукупність професійних якостей, якими повинен в апріорі володіти будь-який суддя, та відображає такий рівень його компетентності, а також його особистісні морально-етичні якості, які характеризують суддю як справедливого, неупередженого, компетентного службовця¹.

Звісно, всі названі елементи та передумови не є вичерпним переліком факторів впливу на імідж судді. Більше того, імідж ми можемо розглядати лише як динамічний статус чи перемінне уявлення громадськості про того чи іншого носія судової влади. Тому він підлягає корекції шляхом кропіткої, постійної, наполегливої роботи, і не лише роботи судді.

Висновки

Усі вищевикладені заходи мають сприяти якісному поліпшенню рівня судового захисту права і свободи громадян і юридичних осіб та формуванню позитивного професійного іміджу судді в Україні загалом. Також становлення високого іміджу судової системи і підвищення її популярності у населення можливе в тому випадку, якщо діяльність судової системи буде не тільки зрозуміла людям, а й відповідатиме потребам всього суспільства та інтересам кожного громадянина. А цю діяльність потрібно постійно підтримувати, адже імідж може змінюватися у часі і просторі, під впливом різноманітних чинників, бо він є явищем мінливим та динамічним. Як справедливо зауважує А. В. Коструба, «правовідносини являють собою не застиглий елемент правової системи, а її динамічну частину, що розвивається у міру розвитку суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню, охоплюючи при цьому всі його варіанти, форми та соціальні прояви. Динаміка правовідносин складається з їх виникнення, зміни та припинення, які нерідко віддалені одне від одного у часі та просторі. Водночас, виникнення, зміну та припинення правових відносин слід розглядати саме як етапи єдиного процесу розвитку правовідносин, а не як певні ізольовані стадії» [11].

Список використаних джерел

1. Організація та принципи діяльності судової влади України: сутність, поняття, сучасний стан діяльності та шляхи оптимізації адміністративно-правових засад формування позитивного іміджу: звіт про НДР (заключний) / Кер. М.М. Бурбіка. Суми: СумДУ, 2016. 62 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/55705/1/Burbyka_1308.pdf
2. Величко О. І. Позитивний імідж судової влади України та його структурні елементи. *Актуальні проблеми права: теорія і практика* : зб. наук. пр. Луганськ, 2013. № 26. С. 210–218.
3. Гарник К. Довіра до суду та імідж судової влади: які вони сьогодні? URL: <http://suddya.com.ua/news/dovira-do-sudu-ta-imidz-sudovoi-vladi-aki-vonisogodni>.
4. Гуртова Ю. Імідж судової влади в Україні. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2019/2019_02\(41\)/15.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2019/2019_02(41)/15.pdf)
5. Притика Д. М. Дискусійні проблеми судової реформи в Україні. URL: <http://radnuk.info/statti/568-sud/14795-2011-01-19-02-58-53.html>.
6. Щербанюк О. В. Позитивний імідж судової влади як основа довіри до суду. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9914/Shcherbaniuk%20103-105.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
7. В Офісі Президента відбулася зустріч за участі послів країн G7 та ЄС щодо підтримки судової реформи в Україні. URL: <https://www.president.gov.ua/news/v-ofisi-prezidenta-vidbulasya-zustrich-za-uchasti-posliv-kra-70685>
8. Вільний тлумачний словник. Новітній онлайнний словник української мови (2013-2018). URL: <http://sum.in.ua/f/imidzh/>

9. Словник іншомовних соціокультурних термінів. URL: https://slovnuk.me/dict/social_terms/%D1%96%D0%BC%D1%96%D0%B4%D0%B6
10. Opinion № 18 (2015) of the Consultative Council of European Judges to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on «the position of the judiciary and its relation with the other powers of state in a modern democracy». URL: http://www.vru.gov.ua/content/file/Opinion_1-18.pdf
11. Коструба А. В. Цивільні правовідносини і правоприпиняючі юридичні факти в механізмі правового регулювання. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2010. Т. 23(62). № 2. С. 89–96.